

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 24. ДЕЦЕМБРА 1885.

ГОДИНА X.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 12.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, пише сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПРВИ ПОЈАВИ ВАЈАРСТВА У НАС.

(Свршетак.)

Уметност има своје законе, своја одређења, и опет ови закони и ова одређења нису преграда уметности, него су им вођи за самосталан рад, вођи, који их упућују, да буду обазривији, који им не дозвољавају, да се огреше о меру, природност, истину и лепоту. Ова ограничења особито важе за уметност вајарства; слике вајарске не смеју се продуцирати спитницама, сувине вештачком израдом у појединостима, покретима, који не одговарају употребљеном материјалу (камену, тучу и т. д.) смелим и држним покретима и положајима, који не одговарају тежини камена. У вајарским сликама главно је тинкина, лепота црта, свечан израз у целини, у деловима савршена сразмера и ритам. Па поред све ове простоте пластика је дала лепоте, које су можда најближе идеалу, којем теже све остале уметности. Ни чим свет није толико био усхићен као олимпијским Зевсом и кипичком Афродитом; ништа није толико и тако човека обоготовило, тако узвисило, као пластика. За то народи, чим уђу у више сфере културне, негују ову тешку, и с тога ређу уметност. Ми се само радовати можемо, што се г. Убавкић посветио вајарству, а још више што је успео, а највише што његови радови остају у његовој отаџбини, да се њима она окнти и подиши. Мраморно поцрсеје, о ком смо говорили, откушо је наш Краљевски Дом, којем смо за ту пажњу српском уметнику особито обвезани. Уметнику нека је то колико одликовање, толико и охрабрење на што живљи и савеснији рад,

рад са најближљијом техником и студијом. Само онај продре и побеђује, који непрестано учи, вежба се и ради. Ма колико био дар, таленат и геније, ништа не ће учинити узвишено, велико, без многога рада и напрезања. Треба читати па уверити се колико су много учили и радили Рафаел и Мозарт, колико је капао и себи „разбијао главу“ Михајло Андрије док је прозрео законе анатомије. Колико је радио Шекспир! Александар Велики, Јулије Цезар, Наполеон, Њутн, Кеплер, Бетовен нису постали оно што су, седећи скрштенih рукu, ширујући и беспослочећи. Ако је према нама промисао био пиздашији, онда тим више треба култивисати те више дарове. Прави геније ипака никад тром и нерадан; он ради и онда кад нам се чини да ћути и благује, он се непрестано зачини и ствара; радови се познају и савлађују радом; уметничко стварање таков ће учи се баш самим непрекидним творењем и стварањем. Ових се напомена до такосмо с тога, што се у нас често појаве писци и уметници, па их при првим радовима толико обасцу епитетима „наш омиљени“, „наш вредни“, „наш чувени“, да се почетници од тих хвала растопе одмах и нестане и њих и њихових радова, „као воска пред лицем огња.“ Поклонимо бар десетак година рада, па онда изрецимо оцену. Оне радове, што долазе иза првих, ваља узети у озбиљно проучавање. Најбољу пошту и пажњу чинимо новим писцима и уметницима, ако им искрено кажемо: радите!

Ми познајемо г. Убавкића; он има

и творачке моћи, и доношењу у образиље, и осећања за лепоту и хармонију, и естетичкога суђења, и одушевљења, па и техничке способности, да своје уметничке створеве лако израђује. Ми му желимо дуга и здрава века, да ради доста, лепо и добро и да замисља и склопира са маром а израђује хладно, тако ређи са флегмом; да се не заноси за ефектом, да не тражи оно, што је „питореск,“ већ да увек има за основу стару класичну пластику. Ми смо народ млад; што је природније и простије, склонитије и скромније, а опет са укусом и лепотом израђено, виште ће наћи одгива у већини народној. За префињену и преспјену мањину не треба се много старати; она ће већ наћи себи сатисфакције из даљег, из старијег света, где је препуно онога, што је у сплу Бога извештачено, где је изобилје свега, што може створити — дегенерисан укус.

„Кад је друштво у постајању, онда су уметности још неразвијене, језик посиров, обичаји доста по сеоски, али све ово мало по мало и подједнако усаврши се, и створи се племенит укус. А овај племенит укус на скоро се почне изопачавати; влада разума почне узимати мах; говор постаје епиграматичан, лаконичан, сентенциозан, заједњив; уметности почну патити од префињености. Старе прте узвишених узорака налазимо поседнуте, па клонемо вером, да ћемо их никад мочи достићи. Пишемо поетике; измишљамо нове и нове начине, нешто особито, близарно, чудновато. Тако постаје *лантир* као порок једног култивисаног друштва, у којега је добар укус *отао*.“ Ово не велим ја, него *Дидеро*, и овим истинитим речма налазимо да ће бити најцелисходније, да завршим свој данашњи реферат.

М. П. Шалчанин.

БЛАГО.

Позоришна игра у једном чину.

Написао Франсоа Копе.

ОСОВЕ:

Свештеник. — Јован. — Вероника.

(Опала дворана у приземном боју Ларош-Морганског двора по стилу из 10 века. У дну врата, на која се види поље, обрасло бршљаним, хладолежем и вињагом. Лево велика, уметнички израђена оџаклија, уресена породичним грбом. На њој биста од витеза из доба Хенрика IV; у витеза брада, пала до грлице. Испод бисте црна мраморна плоча и у њој урезано златним словима: Јован XVIII, војвода Ларош-Моргански, маршал француски, члан државног савета краљевог и вitez његовог реда, 1549—1610. На десно у првој кулиси велика врата, а у другој степенице, што воде другим вратима. У дну стар ковчег с исписаном фајансом. Насред дворане сељачки сто, постављен за троје, вазе за цвеће, цинени пехари, судови за јабуковачу, и т. д. Десно стара столица, превучена мрком, позлаћеном кожом. У левом куту од дворане два, три велика снопа сламе, плуг, котарице за јаја, кокошињац. О зидовима алати за пољ-

ску радњу, ловачке пушке и др. Лево близу оџаклије вратаоца.)

ПРВА ПОЈАВА.

Свештеник (седи на великој наслоњачи, па преврће књигу на колу четвртине). Ово је извор: Он вели, да се Јован, први Ларош-Моргански, господар од Сен-Мартена де Фосе, капетан над стотином стрелца, гувернер аквитански, који је на светом гробу тражио спаса душа, па пашао смрт телу, оженео Исабелом Бетинском и да је имао јединца спна, Јована другог, који је био сплан јунак и праотац нашем садашњем војводи. (Дотле је Јован, у сељачком ловачком оделу, кожним доколеницима и с пушком о рамену, ушао на стражна врата и застао на прагу, те ухватио последње речи свештеникове).

— 47 —
Јован. (Весело). А ја велам, да је садашњи војвода урапно јутрос још пре зоре и отишао у лов, па да се сад славно враћа са шљуком.

Свештеник. Господин војвода.

Јован. Шта, зар ме још једнако зовете тако? Каке су сада прилике, не смем се више тако звати, нити коме допустити, па ни вама, старп мој пречасни учитељу, да ме велича поносним надевом војводним, мене, који живи као пук сењак. С тога ме зовите, као и свако други, само господином Јованом.

Свештеник. Господином Јованом? Шта? Ја? Не, то никако не може бити! Зар ви нисте пер, нисте ли војвода?

Јован. (Скидајући ловачки алат). Некад сам био, но сад сам само господин Јован, јер откако ми је отац погубљен и откад се као ускок, далеко од своје домовине, патим сиротињом, ма да имам поносито име, запознао сам, мој господин-попо, шта је то сујета,

Свештеник. Тек не поричете, да властела нема никаких права.

Јован. То не; али кад сам добро раз-

мислио, нашао сам, да свако право задаје двоструку дужност.

Свештеник. О, врли пријатељу! Сад ме и не ће ипшта задржати, да вас, као некад у вашем детињству, не зовем својим драгим дететом! Је ли слободно?

Јован (рукујући се с њим). Од свег срца!

Свештеник. На чим немам све да вам захвалим? Кад се пре три месеца вратих са својом спновицом из прогона скоро босоног...

Јован Узех вас к себи. Чудна чуда! Та кућа је доста велика!

Свештеник. И узесте на се брдгу за нас, а овамо сте сами спромашни.

Јован. И то ми је опет заслуга! Та и сух је хлебац слади, кад га човек с ким подели. Али зашто сте се ви, господин попо, тако задубили у мој родослов? Да не ћете откуда да видите, колико имамо колена у роду?

Свештеник. Не! Хоћу да прославим ваше име, — зар то није велика и смела мисао! — па бирам ког од многих дедова ваших, да изаберем за јунака новој жалосној игри.

(Наставиће се.)

ЛИСТИЈИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

* (*Српска народна позоришна*) дружина стигла је у Нови Сад 20 дец. о. г. Она је дошла из Сомбора, где је имала за два месеца дана преко 500 фор. дефицита, те је морала свој рад тамо прекинути, да не би још и горе прошла. Овде је скупљање претплате веома повољно испало: на једну представу долази нешто мало више од сто форината. Још нека добро испадну и представе ван претплате, па ће Нови Сад и опет осветлјати себи образ и одгонити баука сваког поријекта — тај дерни дефицит.

Прва представа овде биће други дан *Божића*, и том приликом даваће се нов комада: „*Наши сељани*“ позоришна игра из народног живота у 3 чина, с певањем, од М. Поповића, музика од дра Ј. Пачуа.

У позоришној дружини, од како је последњи пут овде била, више је од половице нових чланова. Од старијих су ту: г. г. Драга Ружићка, Ј.

Добриновићка, Л. Хаџићева, Д. Ружић, П. Степић, П. Добриновић, М. Марковић и С. Ђурђевић. Нови су чланови: г. г. С. Вујићка, М. Максимовићева, З. Милојевићка, С. Бркићева, Д. Бандобранска, С. Миљковићка, Д. Николићева, В. Миљковић, А. Милојевић, А. Десимировић, К. Васиљевић, М. Банић, М. Петровић, В. Димитријевић и Ст. Кестерчанек.

* (*Недељни ред позоришних представа.*) У четвртак 26. децембра први пут: „*Наши сељани*“. Позоришна игра из народног живота у 3 чина, с певањем, написао М. Поповић, музiku саставио Др. Ј. Пачу. — У петак 27. децембра: „*Избирачица*“. Шаљива игра у 3 чина, с певањем, од К. Трифковића. — За тим с новом поделом узога трви пут: „*Марно Краљевић и Арапин*“ Јуначка позоришна игра у 3 чина, с певањем, написао А. Николић, музика од И. Шлезингера. — У недељу 29. децембра: „*Сеосна ло. а.*“ Позоришна игра у 3 чина, с певањем, написао Е. Тот, превео и за

српску позорницу удеоио Ст. Дескашев, музика од Д. Јенка. — У понедељник 30. децембра први пут: „Фабрицијусова ћерка.“ Позоришна игра у 3 чина, написао А. Вилбрандт, превео Ј. Грчић.

ЧИТУЉА.

(*Марко Суботић*,) један од понајбољих глумаца српских, нарочито као приказивац интригантских улога, премишуо је 8. фебруара о. г. у Панчеву, где је 2. марта 1833. и света угледао. Отац му беше имућан трговац и угледан грађанин. Основне школе и реалку свршио је покојни Марко у свом родном месту, а после га пошље отац у Шештиу у випи трговачки завод хамплов, жељећи, да му се син изобрази у трговачкој струци. Кад Марко сврши и ту школу, оде у Беч, где је неко време провео у контоару и марљиво полазио бечко двореко позориште. Вративши се кући из Беча, буде најпре уз оца, а кад му отац 1854. умре, прими Марко, са братом својим Костом, радњу очеву, коју су њих двојица само кратко време водили, јер судбина није хтела, да Марко остане дуго у радију, за коју није имао воље. Дух његов тражио је више слободе, без које му је тешко било живети. Тако је нашег Марка у тежњи за слободнијим и самосталнијим животом затекла 1859. г., кад се беше разбуктао талијански рат, и он, као младић, у најбујнијој слизи, ступи по слободној вољи својој у војску. Али тек што Марко стане у војску, рат се утиша, и он не оде на бојно поље. Незадовољан с тим осуђењем покушајем, Марко напусти трговину са свим, и, гоњен потајном жељом, оде у глумце, да посвети живот свој српској Талији, која се баш у оно доба почела будити из дубока сна, да живи новим животом. Тако је Марко најпре глумовао г. 1862. у дружини чекићевој, за тим је већ 1863. г. прешао у Београд, где је под управом мандровићевом остао све до половине 1865. Кад се међу тим народно позориште у Београду укине, дође Марко у дружину Јована Поповића бешкеречанина. И ту је Марко био тек неколико месеца. После оде у Загреб, а 1867. г. дође у нашу позорину дружину. Овде је остао све до г. 1874. За тим пређе и опет у Београд, где га затече и српско-турски рат. За цело време ратовања вршио је Марко дужност војног комесара у чину почасног мајора. По свршеном рату продолжио је Марко своје глумовање и на даље у Београду, где је остао до јуна 1882. У Београду би Марко и дуже, па може бити и до kraja века свога остао, да му управа није учинила нешто на жао, због чега је напустио београдску позорницу, па је најпре имао своју дружину, а после

је јула месеца 1883 дошао у народно позориште. Али ту сад Марко није више дуго служио у храму богиње Талије, јер прије крају г. 1884. спољаде га лута болјетина, сушкица, која га је мучила и кињила, док није најпосле на рукама свога рођенога брата Косте и саму душу испустио.

Марко је био даровит и за глумаштво одушевљен глумац. Приказивао је разноврсне улоге, али у интриганатској струци био је прави вештак. У живој успомени остао је свакоме, кога је год гледао у улогама те врсте. Највише се истакао као: Оренин у „Нелској кули“, Гроф Дарено у „Париском кочијашу“, Борли у „Марији Стјуартовој“, Јусуф у „Милошу Обилићу“, Роберт Сесил у „Есексу“, Надан у „Максиму Црнојевићу“, Вилброн банкар у „Париској сиротињи“, Апијани у „Маријани“. Аљ највећу славу стекао је себи приказом Фрање Мора у „Разбојницима“, нарочито тиме, што је умео верно, и то веома живим бојама да изнесе кукавичност, ту главну црту фрањиног карактера. Фрања је кукавица и само је онда јунак, кад види пред собом слабост и немоћ, као н. пр. у призору кад му отац пребације смрт свога Карла. У том призору Суботић се на један пут извршио као каква змија, поругом је пароочиско срце, а у душу му лио је отров кап по кап. На један пут је постао храбар према немоћном старцу, који је већ полак мртав. Очи, оне велике зеленкасте очи његове, које су биле као створене за интригана, сипале су варнице, као да је јунак, а глас, који му је иначе таван био, све се орио. Тако исто не ће се избрисати из памети гледалаца и различити типови, које је с вољом и вештином изводио. Доста је да напоменемо његовог увоштених бркова, телом и душом правог Мађара стражменштера Пинтер Михаља у „Саћурици и шубари“, тврдицу Венцијамина у комаду „Тражи се васпитац“, Вују у „Јелисавети кнегињи црногорској“, Фигу у „Посланичком атапшту“, Неситовића у „Војничком бегунцу“, учитеља Петровића у „Школском надзорнику“, верног чуваркућу чика-Спиридона у „Новом племићу“, Баскура у „Поштењацима.“

Марко је био лепо образован човек. Много је читao и нарочито је пратио позорину књижевност. Позната су му била многа дела о глумачкој уметности, и он је увек гледао, да прибрано своје глумачко знање употреби у корист својих улога. У њему смо изгубили добра и ваљана глумца, а губитак му је у толико већи и тежи, што су редови добрих и ваљаних глумаца у нас сваким даном све то ређи. Слава уметничкој успомени његовој!

Издаје управа српског народног позоришта.